

**MONUMENTEN
INVENTARISATIE
PROJECT**

Ten geleide

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is een landelijk opgezet project met het doel om in betrekkelijk korte tijd - 5 jaar - een inventarisatie te verkrijgen van bouwkunst en stedenbouw uit de periode 1850-1940. De uitvoering van het project wordt verzorgd door de provincies. In Gelderland heeft de provincie de Stichting MIP-Gelderland opgericht, die belast is met de uitvoering van het project.

In Gelderland wordt het MIP uitgevoerd conform de Gelderse streekplanindeling: Midden-Gelderland, Oost-Gelderland, Veluwe en Rivierenland. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt per gemeente geïnventariseerd.

Het eindprodukt, waarover de gemeenten de beschikking krijgen, bestaat uit 3 rapporten, te weten een regiobeschrijving, een gemeentebeschrijving en een inventarisatierapport.

In de regiobeschrijving wordt op hoofdlijnen een schets gegeven van ontwikkelingen die bepalend zijn geweest voor de ruimtelijke kwaliteit, i.c. bouwkundige en stedenbouwkundige karakteristieken, uit de periode 1850-1940 in het inventarisatiegebied. Het betreft veelal ontwikkelingen en karakteristieken die behalve van lokaal belang ook een boven-lokaal belang vertegenwoordigen.

In de gemeentebeschrijving, die kan worden beschouwd als een verfijning die betrekking heeft op een deel van het grondgebied van de regiobeschrijving, worden op beknopte wijze de voornaamste historisch-geografische, sociaal-economische, bouwkundige en stedenbouwkundige ontwikkelingen uit de periode 1850-1940 weergegeven.

In dit verband dient hoofdstuk 4.5. *Karakterisering geïnventariseerde bebouwing* afzonderlijk te worden genoemd. Het betreft een hoofdstuk dat als "schakel" fungeert tussen het beschrijvende en het inventarisatiegedeelte, te weten het inventarisatierapport.

Het inventarisatierapport voorziet in een beknopte weergave per gemeente van de gebouwde omgeving uit de periode 1850-1940 in de vorm van objecten en complexen op basis van de uitgewerkte MIP-formulieren.

Hoewel de 3 rapporten afzonderlijk kunnen worden gelezen, verdient het aanbeveling het inventarisatiegedeelte niet los te zien van het beschrijvende gedeelte en omgekeerd.

Blad : 2
Betreft : Ten geleide (vervolg)

Met betrekking tot het gebruik van de MIP-eindprodukten dient het volgende te worden opgemerkt.

Bij schrijven d.d. 21 september 1989 - nr. WZ89.59395 - WZ/CE404 is de provincie Gelderland accoord gegaan met de samenwerkingsovereenkomst, zoals opgesteld van rijkswege bij schrijven d.d. 11 augustus 1989, nr. U-172.612, inzake de uitvoering van het Monumenten Inventarisatie Project in Gelderland.

In artikel 8 van bedoelde overeenkomst is het gebruik van de eindprodukten geregeld. Dit artikel luidt als volgt:

"Artikel 8. Gebruik eindprodukten

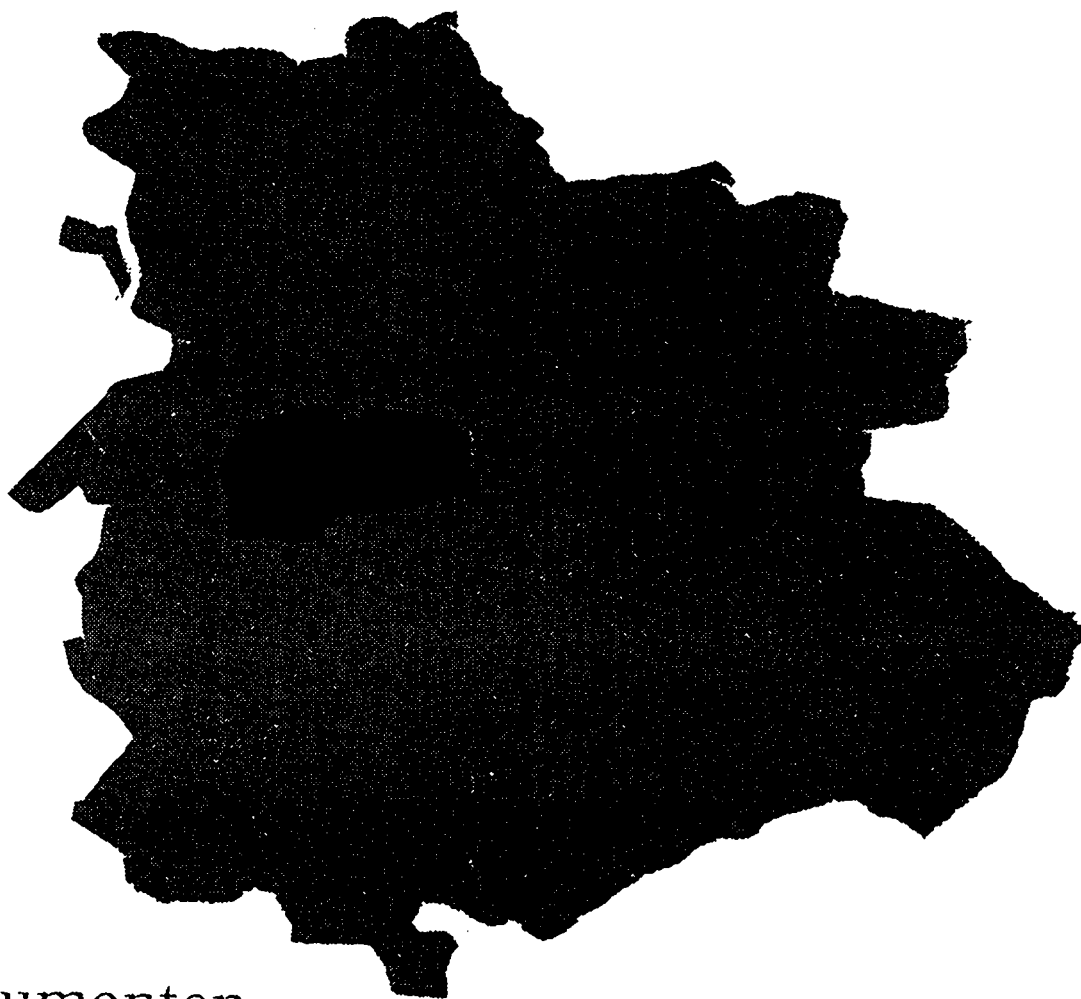
1. De Provincie is evenals de Rijksdienst ook nadat de eindprodukten als bedoeld in artikel 1, leden a t/m e (*) zijn opgeleverd gerechtigd deze eindprodukten, geheel of gedeeltelijk voor eigen gebruik aan te wenden, te vermenigvuldigen of te publiceren, dan wel, al dan niet tegen financiële vergoeding, voor gebruik aan derden beschikbaar te stellen.
2. De Provincie maakt met derden die zij bij de uitvoering van het Project betreft zodanige afspraken, dat hen niet de bevoegdheid toekomt, bv. door een beroep op hun toebehorende auteursrechten, in het in het eerste lid omschreven gebruik, geheel of gedeeltelijk te beletten of te belemmeren.
3. De Rijksdienst en de Provincie bevorderen de totstandkoming van openbare publicaties over jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19e eeuw - Tweede Wereldoorlog."

Wij verzoeken u bij het gebruik van de eindprodukten de geraadpleegde bron(nen) te vermelden.

OOST-GELDERLAND

HENGELO

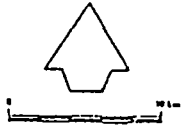
gemeentebeschrijving

Monumenten
Inventarisatie
Project

GEMEENTEBESCHRIJVING

GEMEENTE HENGLO

INHOUDSOPGAVE

	Blz.
1. <u>INLEIDING</u>	3
2. <u>BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK</u>	4
3. <u>INFRASTRUCTUUR</u>	7
4. <u>NEDERZETTINGSSTRUCTUUR</u>	8
4.1. Algemeen	
4.2. Functionele ontwikkelingen	- periode 1800-1850 - periode 1850-1900 - periode 1900-1940
4.3. Stedebouwkundige structuur:	- Hengelo - Keyenborg - Veldhoek - Verspreide bebouwing
4.4. Ontwikkelingen na 1940	
4.5. Karakterisering geïnteriseerde bebouwing	
4.6. Typologie uitbreidingen gemeente Hengelo 1850-1940	
4.7. Bijzondere gebieden	
<u>GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN, KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR</u>	19

1. INLEIDING

De gemeente Hengelo (oppervlakte 4.926 hectare) ligt in het inventarisatiegebied Oost-Gelderland. Hengelo vormt de hoofdkern in de gelijknamige gemeente, waarin tevens de kernen Keyenburg en Veldhoek gelegen zijn (zie afbeelding 1).

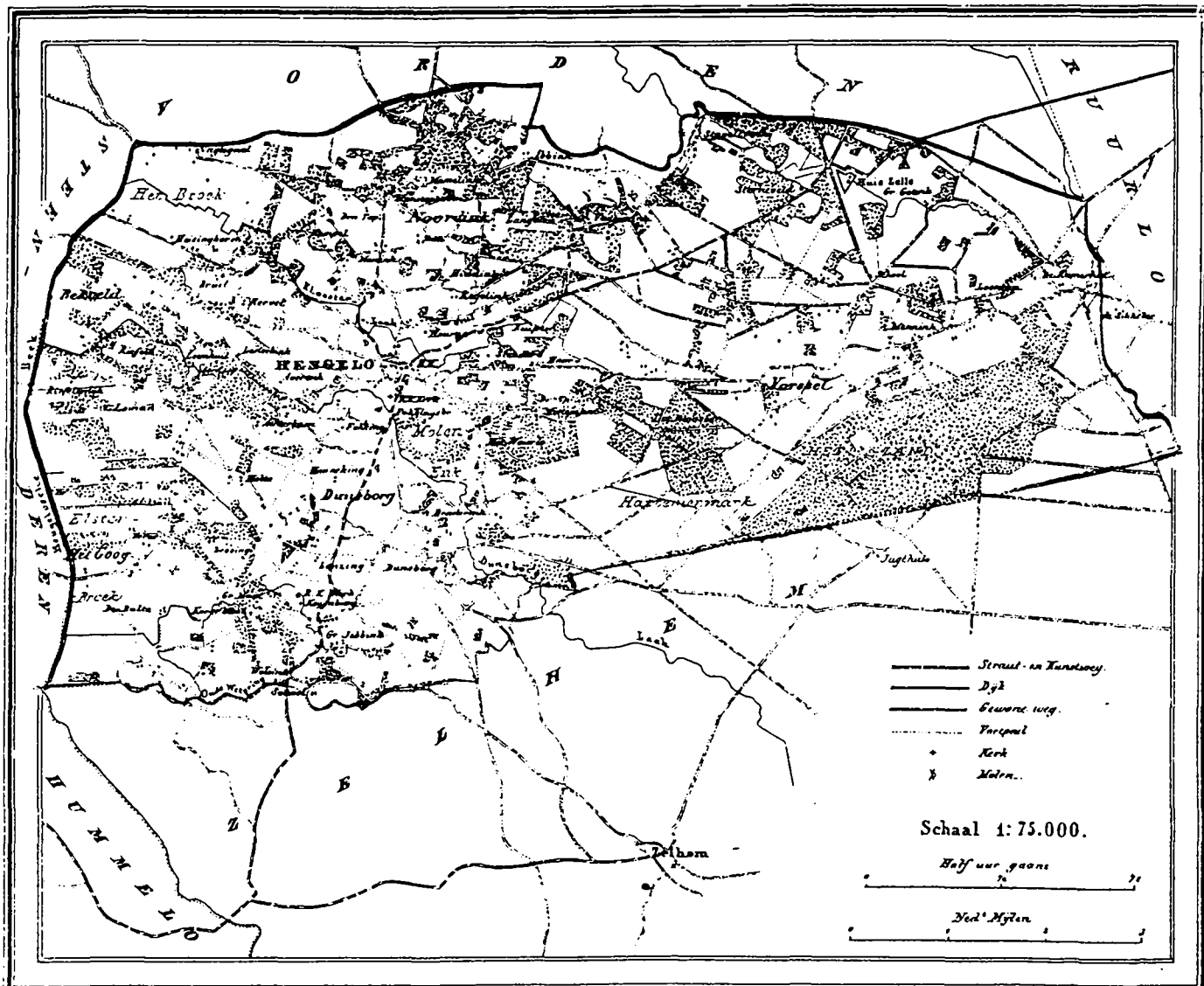
De gemeente Hengelo bevindt zich op de overgang van IJsseldal naar het Achterhoekse dekzandgebied. De Zelhemse of Grote Beek valt grotendeels samen met de westgrens van de gemeente Hengelo. De Veengoot vormt de oostgrens van de gemeente. De gemeente Hengelo grenst aan de gemeenten Zelhem, Ruurlo, Vorden en Steenderen. Tot aan de Tweede Wereldoorlog blijft Hengelo een agrarische gemeente, met een zeer beperkte industrialisatie. Op 1 januari 1990 telde de gemeente Hengelo 8.275 inwoners.

Afbeelding 1

Gemeente Hengelo omstreeks 1867

PROVINCIE GELDERLAND

GEMEENTE HENGELO.

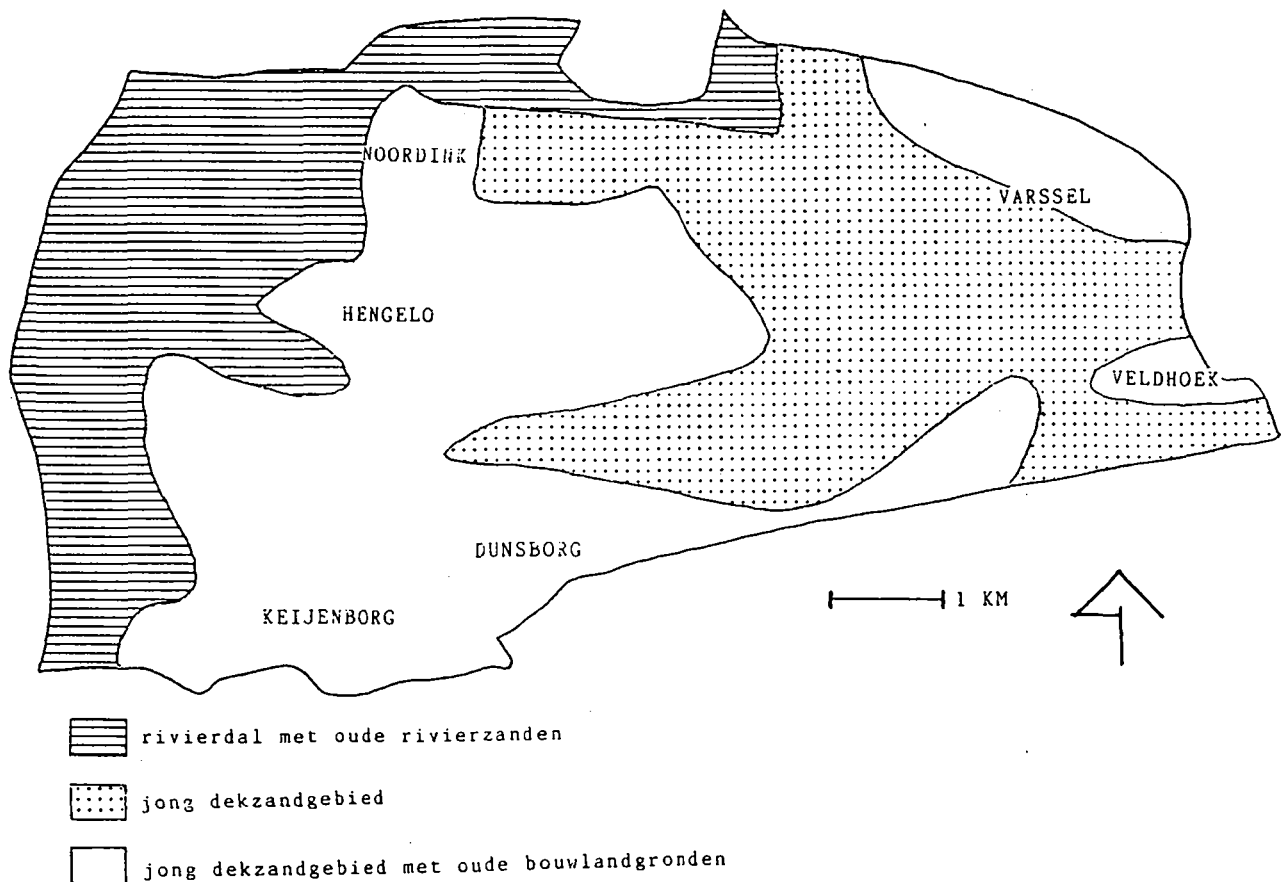

2. BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK

Gedurende de Saale-ijstijd is een brede landijslob via het Rijndal - thans IJsseldal - in zuidelijke richting doorgedrongen. Daarbij is een diep dal gevormd, dat later door de IJssel is opgevuld met vooral oude rivierzanden. Een deel van dit rivierdal is herkenbaar op de geomorfologische kaart van de gemeente Hengelo (zie afbeelding 2). Met name in het Weichselien is een grote hoeveelheid rivierzand door de westenwind getransporteerd. Op deze wijze zijn dekzandruggen en -koppen ontstaan in het overgangsgebied naar het Oost-Nederlands Plateau. Aan het eind van het Weichselien heeft dit verstuiwingsproces zich herhaald, zodat een groot gedeelte van de gemeente Hengelo bedekt is met jong dekzand. Hierin hebben beken dalen gevormd, waardoor een grillig reliëf is ontstaan.

Afbeelding 2

Geomorfologische kaart gemeente Hengelo

Het grondgebruik in de periode 1850-1940 heeft betrekking op de oude rivierdalgronden in het westelijk deel van de gemeente en de jonge dekzandgebieden in het centrum en het oosten van de gemeente. Met name op de rivierdalgronden domineert grasland. Op enkele hoger gelegen delen, veelal kleine rivierduinen, komen akkers voor (eenmansessen). Het broekbos in het noordwesten van de gemeente is grotendeels verdwenen.

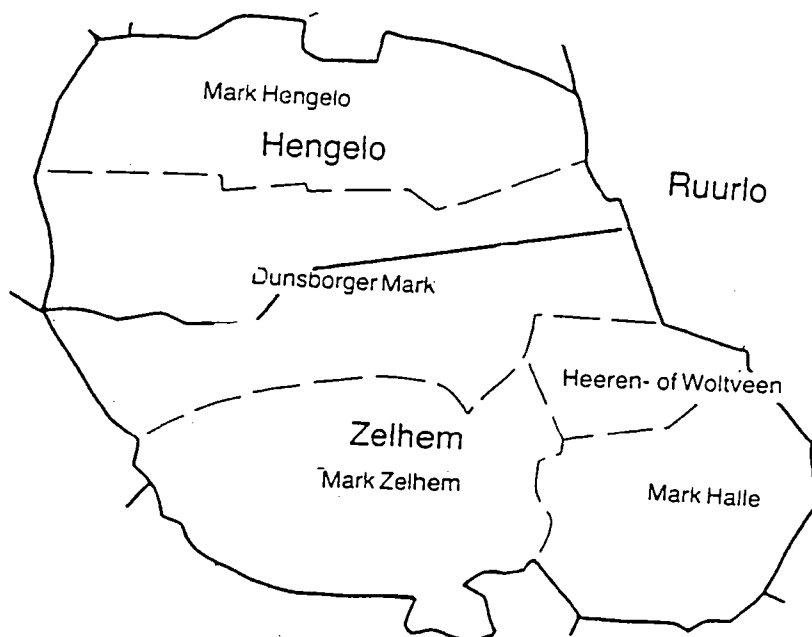
In het dekzandgebied komt een gevarieerd grondgebruik voor. Op hoger gelegen terreingedeelten bij Zelle bevinden zich bossen, deels op voormalige heidevelden. Bedoelde bossen maken deel uit van landgoed 't Zelle. Het dekzandgebied tussen Vorden, Hengelo, Keyenburg en Zelhem vormt een aaneengesloten escomplex. Afzonderlijke essen bevinden zich bij Varssel. Rondom de essen bevinden zich kampen of eenmansessen. Op de akkers is vooral rogge geteeld, na 1900 ook haver en aardappelen.

Op de lagere, vochtiger delen van de dekzandgronden bevinden zich natte beekdalen met grasland. Bossen, c.q. woeste gronden bevinden zich in het zuidoosten van het dekzandgebied (Dunsborgermark).

In het algemeen is sprake van een noordwestelijke afstroming van beken in het dekzandgebied en een meer westwaartse afstroming van beken in het rivierdal. Met name in het rivierdal is sprake van een systematisch - strookvormige - verkaveling. De in het oosten van de gemeente gegraven Veengoot dateert van omstreeks 1830. Omstreeks 1930 is in het kader van activiteiten van de Ned. Heide Mij. een begin gemaakt met de systematische afwatering van dit gebied. In het kader van ruilverkavelingen in de jaren '50 en '60 van de 20e eeuw is de afwatering van het rivierdal en het dekzandgebied grootscheeps ter hand genomen. Daarbij is onder meer de Leigraaf gegraven.

Nederzettingen en andere bewoningsconcentraties in de gemeente Hengelo zijn gelegen in het dekzandgebied, rond oude essen. De kernen Hengelo, Keyenburg en Veldhoek zijn esdorpen. Noordink, Dunsborg en Varssel zijn eveneens aan essen ontstaan. Daarbuiten komt verspreide bebouwing voor, gekoppeld aan eenmansessen, in het bijzonder in het overgangsg gebied van rivierdal naar enk, en in het oostelijk deel van het dekzandgebied.

Afbeelding 3
Indeling in dorpsgebieden en gemeenten

VERKLARING

- — — oude dorpsgrenzen (\pm 1790)
- - - - - buurtschappengrenzen
- gemeentegrenzen (juni 1985)

3. INFRASTRUCTUUR

In de 18e eeuw was Hengelo gelegen aan de Hessenweg van Zutphen door Hengelo, Zelhem en Aalten naar Bocholt. In 1860 kwam de weg van Hummelo naar Haaksbergen via Hengelo, Ruurlo, Borculo en Neede met zijverbindingen naar Vorden en Zelhem gereed.

Het wegenpatroon rond Hengelo en Keyenburg is radiaalvormig. Zowel in het rivierdal als in het dekzandgebied buiten de essen bevinden zich thans diverse rechte, doorgaande wegen. Bedoelde wegen werden aangelegd in samenhang met ontginningen ter plaatse vanaf eind 19e eeuw, uitgevoerd door de Heidemaatschappij.

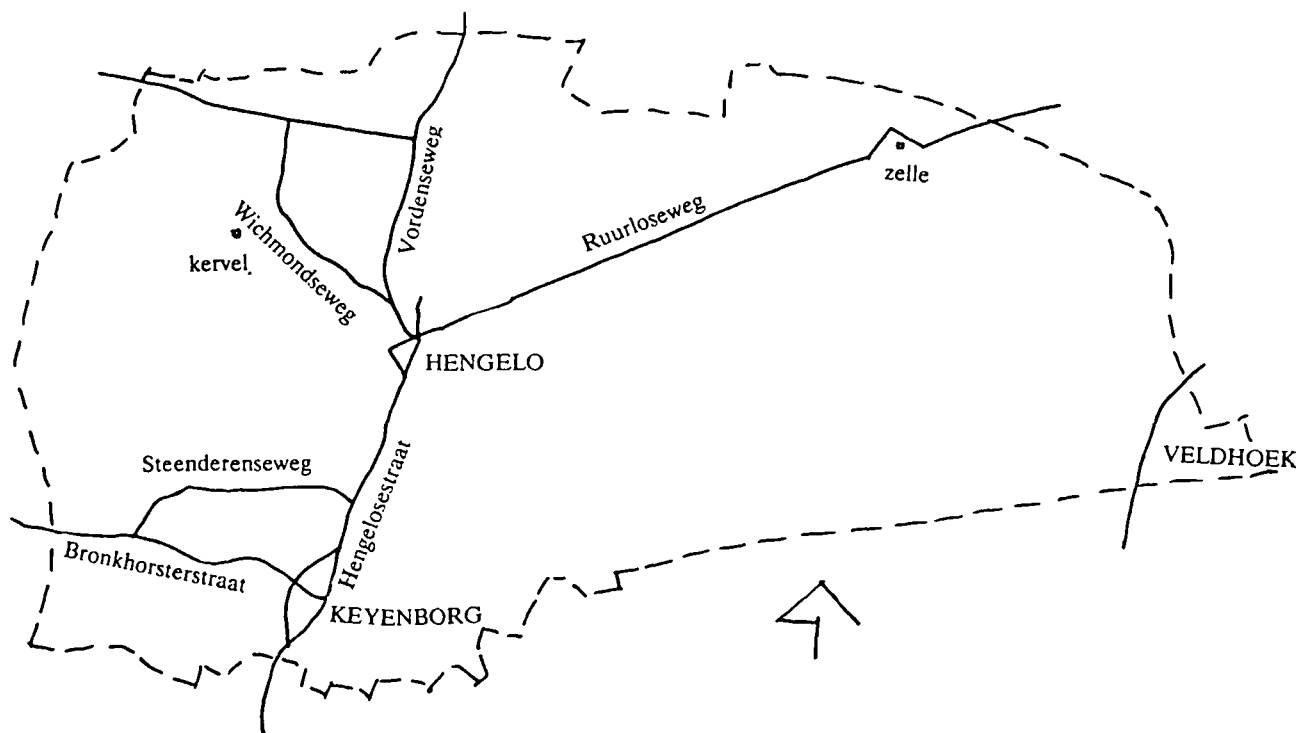
In 1882 werd een omnibusdienst tussen Hengelo en Vorden in gebruik gesteld. Kort na de eeuwwisseling opende de Tramweg Maatschappij De Graafschap een tramdienst tussen Zutphen en Hengelo (1903), in 1926 vergezeld van een busdienst. Tevens opende de T.M.D.G. busdiensten vanuit Hengelo op Zelhem, Doetinchem (1926) en Ruurlo (1937). De G.S.M. opende eind 1923 twee busdiensten op Doetinchem/Zelhem en Doetinchem/Veluwijk.

De Leigraaf en de Veengoot vormen de belangrijkste waterwegen in de gemeente Hengelo, die van weinig economische betekenis zijn.

In het begin van de jaren '20 is Hengelo aangesloten op het elektriciteitsnet van de P.G.E.M.

Afbeelding 4

Belangrijkste wegen gemeente Hengelo omstreeks 1930

4. NEDERZETTINGSSTRUCTUUR

4.1. Algemeen

Aan het einde van de 10e eeuw is Hengelo voor het eerst schriftelijk vermeld. Ontginningen hebben dan al plaatsgevonden op de hoger gelegen terreingedeelten. Aaneengegroeide essen zijn herkenbaar als grote open bouwlandcomplexen met een bolvormig maaiveld met langs de randen hier en daar boerderijen. In de 17e eeuw weten de Laat Middeleeuwse marken van Hengelo en Zelhem het Wolfersveen in pacht te krijgen. Hengelo heeft sinds 1658 bepaalde marktrechten. De markt heeft bijgedragen aan de welvaart, bijvoorbeeld in de vorm van horeca-aangelegenheid. Hengelo is een overwegend agrarische gemeente.

4.2. Functionele ontwikkelingen

Periode 1800-1850

In de eerste helft van de 19e eeuw blijft de landbouw het dagelijks leven in de gemeente Hengelo domineren. Huisnijverheid ontwikkelde zich in de vorm van weverijen en klompenmakerijen. Aan het eind van de jaren '40 werd houtskool geproduceerd ten behoeve van de Keppelse ijzergieterij.

Periode 1850-1900

Ook in de tweede helft van de 19e eeuw blijft Hengelo een agrarische gemeente. Wanneer in 1881 de marken van Hengelo definitief worden ontbonden, vinden nieuwe (heide-)ontginningen plaats. Delen van de heidevelden worden dan bebost. De ontwikkeling van andere bestaansmiddelen blijft beperkt. De klompenmakerij blijft een belangrijke vorm van huisnijverheid, met ca. 70 klompenmakers. De in 1852 opgerichte calicotweverij wordt reeds in 1854 gesloten. In 1878 is sprake van een kunstboterfabriek, een van de oudste in Gelderland. In 1900 is een zuivelfabriek opgericht. Verder wordt er een worstfabriek opgericht (wed. Langeler) en een werkplaats ten behoeve van het onderhoud aan tram- en treinstellen.

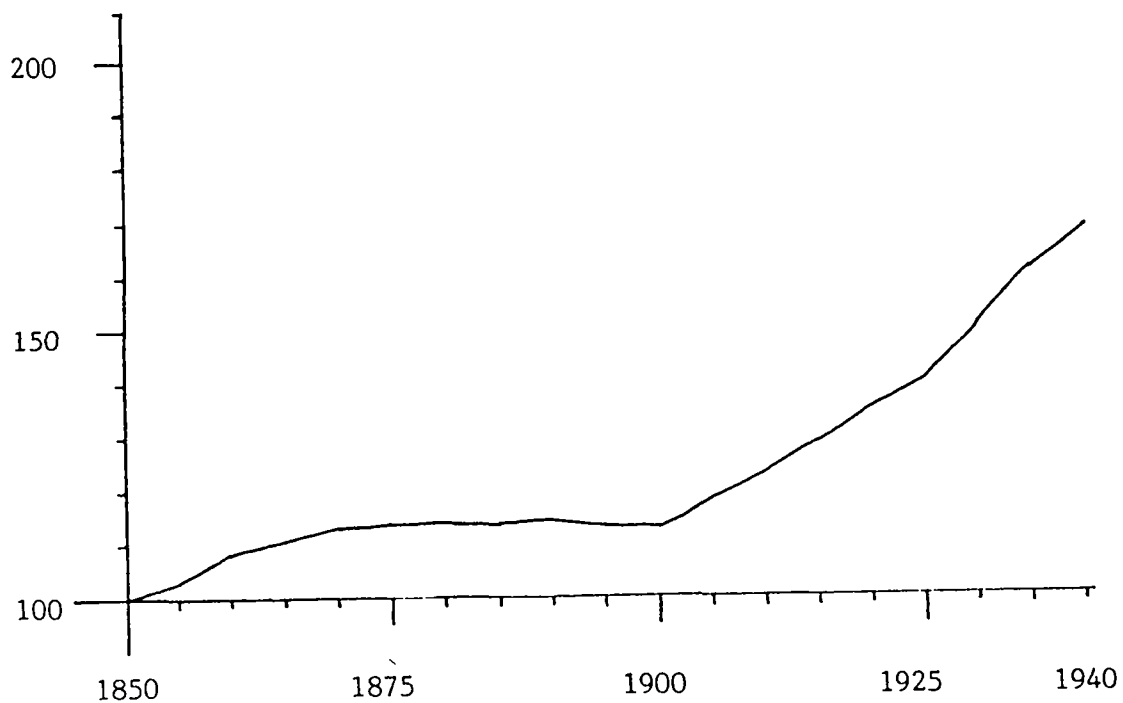
Periode 1900-1940

De gemeente Hengelo geldt als expulsiegemeente. Uitgedrukt in percentages ten opzichte van de natuurlijke bevolkingsgroei emigreert zo'n 45%. Pas vanaf 1902 neemt de bevolkingsgroei opmerkelijk toe (zie afbeelding 4). Deze ontwikkeling hangt samen met ontwikkelingen in de landbouw. Tussen 1900 en 1950 neemt het areaal cultuurgrond met ongeveer 35% toe. De introductie van kunstmest en drainagetechnieken hebben heide- en broekontginningen rendabel gemaakt. Tevens is sprake van verkoop van grote landgoederen. De Havezathe Kervel (bij Bekveld) wordt in 1917 geveild, inclusief het grondbezit van 900 hectare. De industrie komt langzaam tot ontwikkeling. Er is sprake van een vleeswarenfabriek (1904), cementfabriek (1921), schoenfabriek Quick (1926, met ca. 65 werknemers), en een kledingindustrie (1930, met ca. 50 werknemers). De klompenmakerij blijft een belangrijk ambacht. Enkele tientallen klompenmakers zijn werkzaam in de in 1924 opgerichte klompenfabriek. Kort voor de Tweede Wereldoorlog zijn er ca. 200 personen werkzaam in de industrie, ongeveer evenveel als in de bouw- en metaalnijverheid tezamen.

De in de landbouw werkzame beroepsbevolking vormt zo'n tweederde van de gehele beroepsbevolking in de gemeente Hengelo.

Afbeelding 5

Bevolkingsontwikkeling gemeente Hengelo 1850-1940
(indexcijfers, waarbij in 1850 3.062 inwoners = 100)

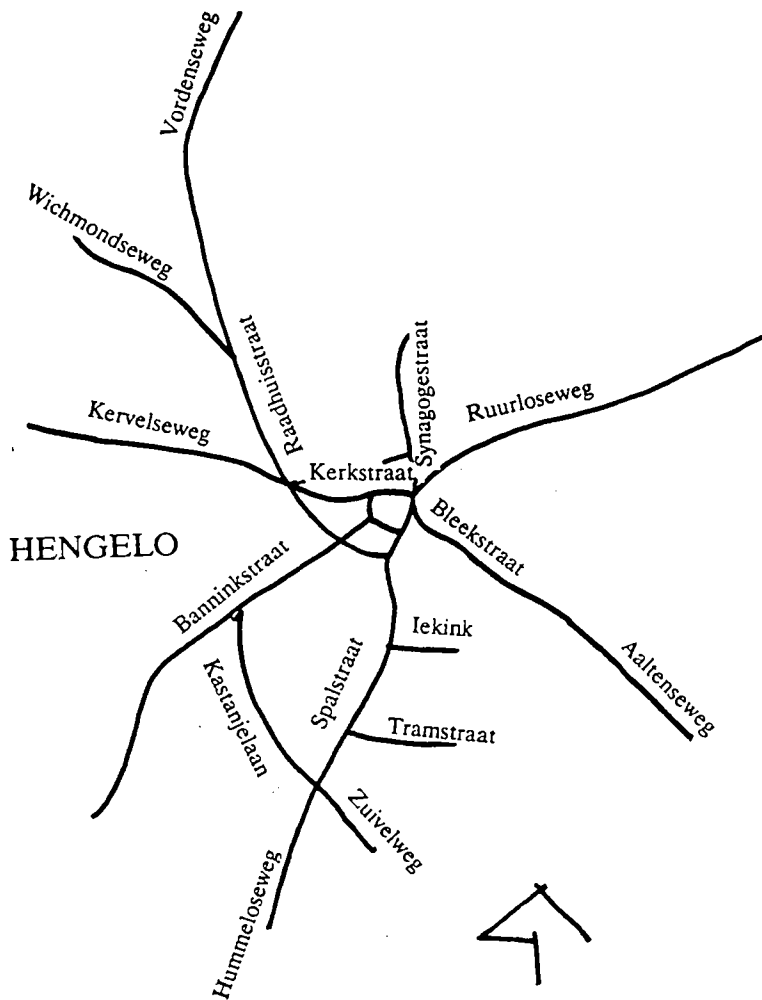

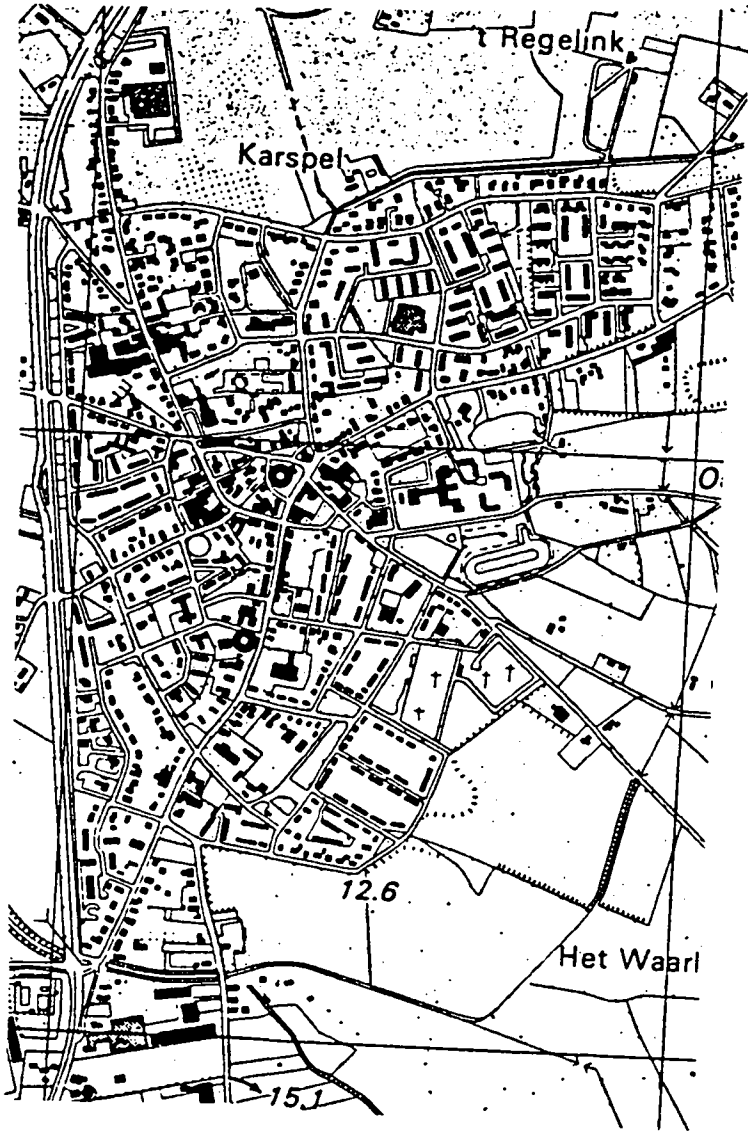
4.3. Stedebouwkundige structuur

Hengelo

De kern Hengelo is ontstaan op het kruispunt van de wegen naar Ruurlo, Vorden en Hummelo. De bebouwing rond 1850 bestaat uit lintvormige concentraties langs de Regelinkstraat, Kerkstraat, Raadhuisstraat, Banninkstraat en Spalstraat, met als centrum het esvormige gebied rond de centraal geplaatste kerk. In de periode 1850-1940 vindt verdichting plaats met woon-, winkelhuizen en horecavoorzieningen waarbij de Spalstraat gesloten straatwanden krijgt. Zijstraten van de Spalstraat - Tramstraat, Zuivelweg en Iekink - worden bebouwd met burgerwoonhuizen.

De radiaal lopende wegen, Raadhuisstraat, Vordenseweg en Ruurloseweg worden eveneens lineair bebouwd met voornamelijk burgerwoonhuizen. De belangrijkste weg blijft de doorgaande Spalstraat, waaraan in 1900 een zuivelfabriek wordt opgericht (in 1989 afgebroken). De verbindingsweg tussen de Spalstraat en Banninkstraat - de Kastanjelaan - is in de periode na 1900 bebouwd met villa's.

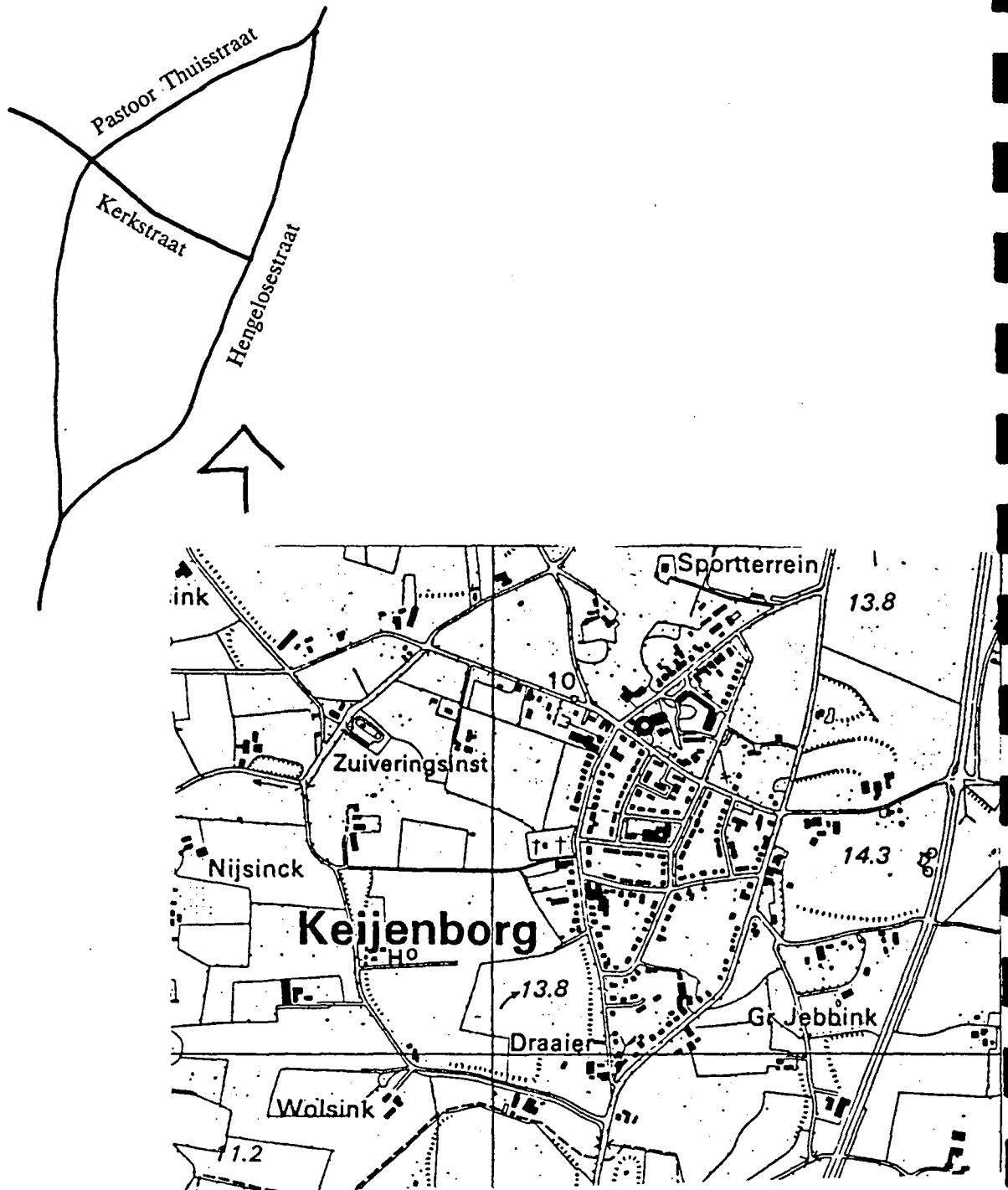

Hengelo, ca. 1989

Keyenborg

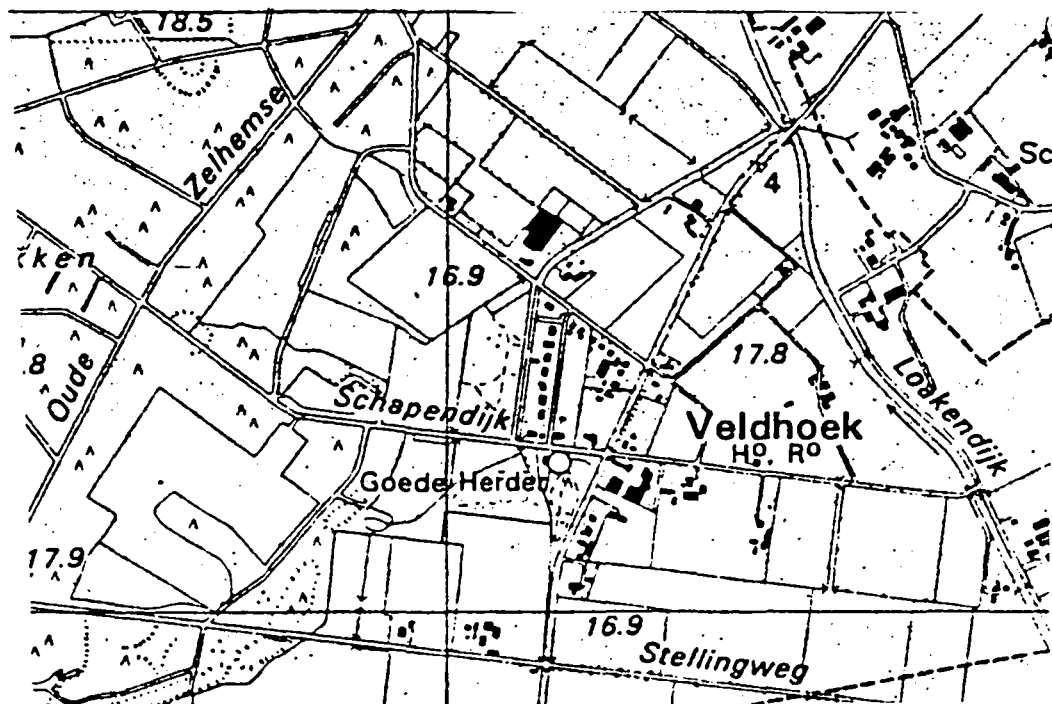
Rond 1850 is Keyenborg een clustering van een aantal boerderijen. In de periode 1850-1940 groeit de kern in beperkte mate. Het betreft hier een kleine R.K. enclave in een overwegend protestants gebied. Een klooster, pastorie en kerk vormen het centrum met daaromheen langs de Kerkstraat en Pastoor Thuisstraat lintvormige bebouwing bestaande uit burgerwoonhuizen en boerderijen.

Keyenborg ca. 1989

Veldhoek

Deze kern is in 1850 eveneens een clustering van boerderijen en ondergaat in de periode 1850-1940 slechts een beperkte uitbreiding langs de weg van Ruurlo naar Zelhem. De kernvorming vindt dan ook langs deze weg plaats.

Veldhoek, ca. 1889

Verspreide bebouwing

In het gebied ten zuiden van Hengelo richting Zelhem ligt een essencomplex waar boerderijen langs slingerende wegen liggen. Oostelijk en westelijk van dit grote essencomplex worden op de hoger gelegen terreingedeelten aan de randen van de dekzandruggen eveneens boerderijen aangetroffen. De boerderijen worden met elkaar verbonden door kronkelende weggetjes. Het betreft het geheel van kleinere buurtschappen, losse hoeven, kampen, hooi- en weilanden, die tezamen het kampenlandschap vormen. Door het invoeren van de kunstmest zijn aan het einde van de vorige eeuw grote veranderingen opgetreden. De broeklanden in het westen van het gemeentelijk grondgebied en de heidegronden in het oosten en zuidoosten werden ontgonnen. Een deel van de venen in het zuidoosten werd in het begin van de 19e eeuw ontgonnen. Deze ontginningen hebben rechthoekige structuren en rechthoekige kavels. De bebouwing ontwikkelde zich op de heide ontginningen langs de ontginningsbasis. In de broekgebieden wordt de grond als grasland gebruikt en er komt nauwelijks bebouwing voor.

In het buitengebied van de gemeente ligt in het noordelijk deel het landgoed Zelle. Westelijk ligt Havezathe Kervel, waarvan de bebouwing tegenwoordig de functie heeft gekregen van herstellingsoord.

4.4. Ontwikkelingen na 1940

Na 1940 wordt Hengelo tussen de radialen opgevuld. Aan de westzijde wordt een rondweg aangelegd, die tevens de begrenzing van de kern vorm. Industriële ontwikkeling heeft slechts op beperkte schaal plaats gevonden in het zuidelijk deel van de kern Hengelo. De overige kernen Keyenburg en Veldhoek krijgen kleine planmatige uitbreidingen met burgerwoninghuizen.

4.5. Karakterisering geïnventariseerde bebouwing

Wonen

Tussen de N.H. kerk en de R.K. kerk, die de kern van het dorp Hengelo markeren, is met name aan de Spalstraat aaneengesloten gemengde bebouwing aangetroffen die zich in de periode 1850-1940 verder heeft verdicht. Dit bebouwingsbeeld zet zich deels voort in de Raadhuisstraat, maar wijkt verder sterk af van het open karakter van de dorpskern.

In dezelfde periode heeft de radiale bebouwingsstructuur - zoals die zich nog langs de oude invalswegen, waaronder de Vordenseweg, de Ruurloseweg en de Hummeloseweg manifesteert - een verdere verdichting ondergaan. Aan de Vordenseweg zijn als onderdeel van een lintbebouwingsstructuur woningen aangetroffen die dorpinwaarts een opklimmend bouwjaar bezitten en waarvan diverse woningen uit de jaren '30 van deze eeuw voorzien zijn van opvallend platte wolfdaken.

Noemenswaardig is voorts de Kastanjelaan met opvallend veel woonbebouwing uit de jaren '30 van deze eeuw.

In de kern Keijenborg zijn geen karakteristieke woonvormen aangetroffen

In het buitengebied van Hengelo bevindt zich een drietal landgoederen. Van de bebouwing op Het Meenink, Het Zelle en Het Kervel dateert slechts het laatste uit de periode 1850-1940.

Het landgoed 't Kervel dateert in aanleg van omstreeks 1400 toen er sprake was van de havezathe Meijerink. Nadat het landgoed in bezit was gekomen van de familie Kervenheim kreeg het landgoed de benaming 'het Kervel'. De bebouwing manifesteert zich als een samengestelde bouwmassa die in bouw historisch opzicht vier elementen telt. Een in eclecticismische stijl opgetrokken landhuis en aangebouwde woning, beide daterend van 1870, naar ontwerp van de architect H.J. Wennekers te Zutphen. In 1921 is het landhuis met een zuidvleugel uitgebreid. Het koetshuis, ten noorden van het landhuis gelegen, werd 1951 verbouwd tot een gastenverblijf ten behoeve van het toenmalig als klooster ingericht landhuis. Uit datzelfde jaar is de kapel afkomstig. Tot het landgoed behoren thans nog een gracht, een oprijlaan, diverse monumentale bomen en enkele weilanden.

Werken

Van oudsher hebben markten in Hengelo een rol van regionale betekenis vervuld. De paardenmarkt, schapenmarkt en botermarkt brachten het dorp Hengelo ongekende welvaart, die voor een deel nog valt af te lezen aan de verhoudingsgewijs rijk versierde gevels der woningen/winkels aan de Kerkstraat en de Spalstraat.

Opvallend groot is in dit verband het aantal cafés aan de Spalstraat waar de koop werd beklonken. Het vee werd op zulke momenten aan de daarvoor bestemde aanbindpaaltjes gebonden, die een groot deel van de Spalstraat thans nog begeleiden.

Karakteristiek voor Hengelo is het fors bemeten buitengebied met zijn talrijke boerderijen. De boerderijen uit de periode 1850-1940 behoren overwegend tot het hallehuistype met langsdeel en tot het type T-boerderijen. Bij wijze van uitzondering zijn enkele krukhuisboerderijen aangetroffen, waarvan die aan de Lankhorsterstraat 9 en 25 het meest opvallen.

Her en der verspreid zijn in de vorm van woningen en schuren enkele bouwkundige relictten aangetroffen van de voor Hengelo eens zo typische klompenmakersindustrie.

Infrastructuur

In deze categorie is in Hengelo geen karakteristieke bebouwing aan getroffen.

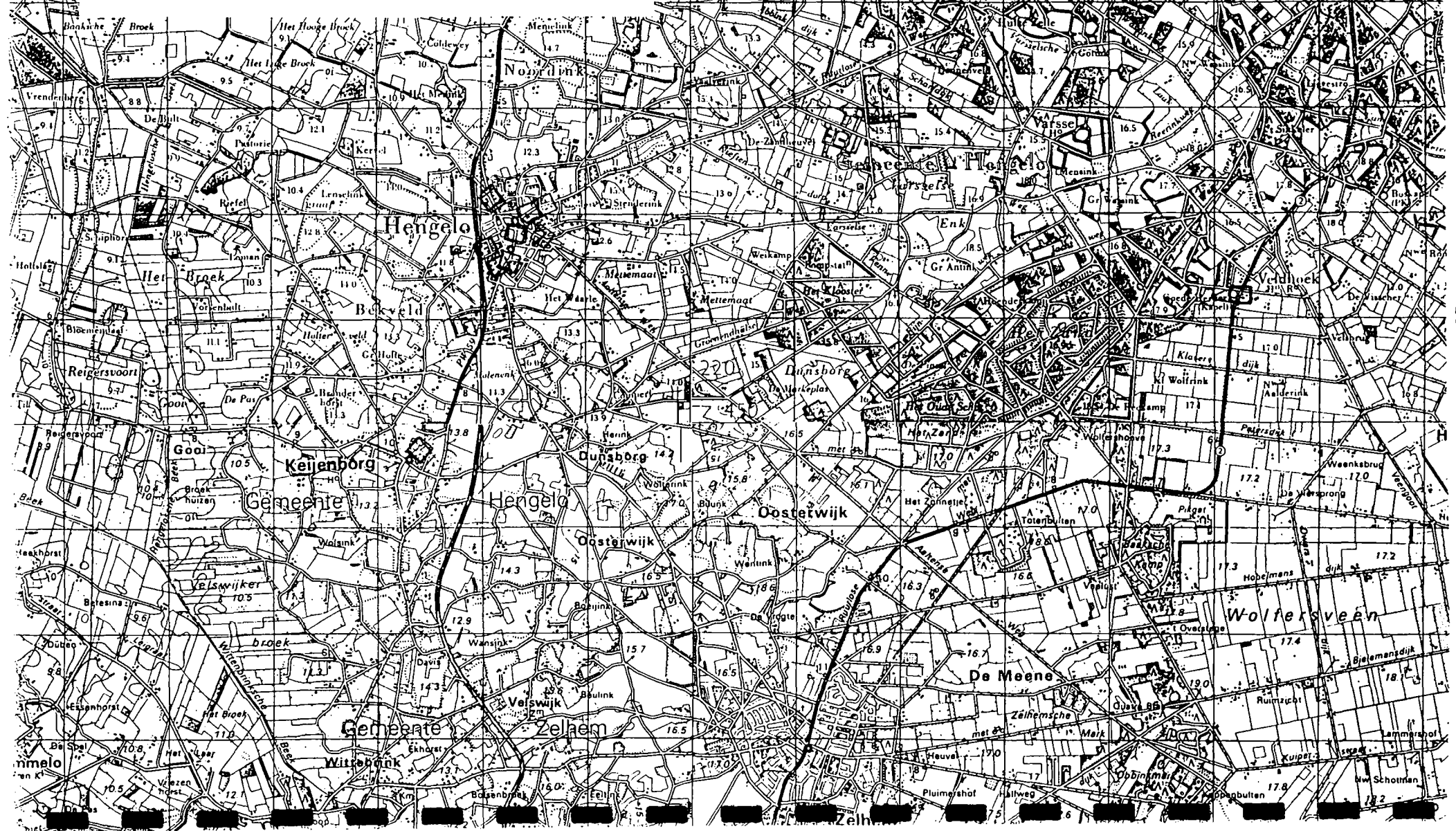
Maatschappelijke voorzieningen

Het in 1851 als school gebouwd en in 1886 als gemeente huis in gebruik genomen voormalig gemeentehuis, dankt zijn huidige vorm aan de door de gemeente-architect Kuipers in 1936 opgesteld verbouwingsplan. Daar schuin tegenover bevindt zich het in 1913 in een overgangsstijl gebouwde postkantoor.

De N.H. kerk en de R.K. kerk vormen thans nog slechts in ruimtelijk opzicht elkaars opponent. De uit 1843 stammende neogotische St. Willibrorduskerk heeft in 1924 een uitbreiding ondergaan naar een ontwerp van de Rotterdamse architect Beers.

Aan de St. Janstraat/Pastoor Thuisstraat in het dorp Keijenborg ligt de neogotische R.K. kerk die ooit het R.K. bolwerk van de gemeente vormde en thans nog steeds het ruimtelijk centrum van het dorp markeert. Direct naast de kerk bevinden zich een pastorie en het voormalige R.K. klooster Maria Postel uit 1929, dat thans als bejaardencentrum in gebruik is.

Vermelding verdient nog de Vrijzinnige Hervormde kerk in het dorp Hengelo. De van 1931 daterende eenbeukige hallekerk is karakteristiek voor de streekgebonden religieuze bebouwing.

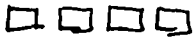
4.6. Typologie uitbreidingen gemeente Hengelo 1850-1940

Toelichting bij kaart 1

Type aanduiding	Type-omschrijving	Bijzondere gebieden
-----------------	-------------------	---------------------

Andere aanduidingen

- Lineaire ontwikkelingen

- functie: gemengd of wonen
- niet-planmatige en planmatige ontwikkelingen

4.7. Bijzondere gebieden

De term bijzonder gebied wordt gehanteerd voor gebieden die zijn gebouwd of aangelegd in de periode 1850-1940. Bij de beoordeling is de criterialijst (zie blad 18) gehanteerd volgens de zgn. "MIP-handleiding". Hierbij zijn grotere samenhangende (stede-)bouwkundige structuren bekeken. Bij de bouwkundige inventarisaties zijn samenhangende bouwkundige complexen aangegeven.

Dat in de gemeente geen of weinig bijzondere gebieden voorkomen, zegt niets over de schoonheid of opbouw van de gemeente.

Bijzondere gebieden gebouwd of aangelegd in de periode 1850-1940 komen in de gemeente Hengelo niet voor.

CRITERIA VOOR DE AANDUIDING BIJZONDERE GEBIEDEN

- I. Intrinsieke stedenbouwkundige kwaliteit, zoals:
 1. kwaliteit van het ruimtelijk concept;
 2. betekenis vanwege de verkaveling/inrichting/voorzieningen;
 3. betekenis vanwege architectonische/architectuurhistorische kwaliteit;
 4. betekenis vanwege specifieke vorm voor specifieke functionele ontwikkelingen (b.v. havengebied, city-ontwikkeling, sportpark)

- II. Bijzondere historische betekenis, zoals:
 1. structuur, bestemming of verschijningsvorm, verbonden met en duidelijk uitdrukking gevend aan een specifieke politieke, culturele, geestelijke, sociale, economische of algemeen historische ontwikkeling;
 2. betekenis voor de geschiedenis van de ruimtelijke ordening en voor de ontwikkeling van het stedenbouwkundig denken;
 3. betekenis vanwege de innovatieve waarde of pioniersfunctie (type, motief, datering)

- III. Stedenbouwkundige betekenis in ruimere omgeving, zoals:
 1. betekenis als onderdeel van een groter geheel
 2. betekenis vanwege ruimtelijke relaties met de omgeving;
 3. betekenis vanwege markering van het stadsbeeld, als ruimtelijke of functionele dominant in een groter geheel of als representant van een groter geheel

- IV. Gaafheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)

- V. Zeldzaamheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)

GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN/KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR

Archieven en bibliotheken

- * Rijksarchief in Gelderland
- * Gemeente Hengelo
- * Katholieke Universiteit Nijmegen, Faculteit der Beleidswetenschappen
- * Bibliotheken Provincie Gelderland
- * Stichting Arnhemse Openbare Gelderse Wetenschappelijke Bibliotheek

Afbeeldingen

- * Afbeelding 1 Gemeente Hengelo omstreeks 1867
- * Afbeelding 2 Geomorfologische kaart gemeente Hengelo
- * Afbeelding 3 Indeling in dorpsgebieden en gemeenten
- * Afbeelding 4 Belangrijkste wegen gemeente Hengelo, omstreeks 1930
- * Afbeelding 5 Bevolkingsontwikkeling gemeente Hengelo 1850-1940
- * Kaart 1 Typologie uitbreidingen gemeente Hengelo 1850-1940

Kaartmateriaal

- * Bodemkaart 1/50.000
- * Topografische kaart 1/25.000 en 1/50.000, diverse jaargangen
- * Topografische en Militaire kaart 1/25.000 en 1/50.000, 1850-1864
- * J. Kuijper, Gemeente-atlas van Gelderland 1868, Leeuwarden, 1970

Literatuur

- * Boeder, K., *Resultaten van het onderzoek naar de bouwgeschiedenis van boerderij Booltink*, in: *Jaarverslag S.H.B.O.*, 1982
- * Centrale Cultuurtechnische Commissie, *Rapport voor de ruilverkaveling Hengelo-Zelhem*, Utrecht, 1982
- * Economisch Technologisch Instituut voor Gelderland, *De gemeente Hengelo (Gld.); inventarisatie met betrekking tot de bestaansbronnen en ontwikkelingsmogelijkheden*, Arnhem, 1957
- * Jappe Alberts, W., *Oudste schriftelijke vermelding van steden en dorpen in Achterhoek en Liemers (1)*, in: *Kronyck van Deutekom en Salehem*, 1987
- * Schreuder, F., *Hengelo, duizend jaar*, Zutphen, 1963
- * Ubbink, W.H., *De veranderingen in het grondgebruik in een zandgemeente (Hengelo, Gld.) in de jaren 1900-1950*, Den Haag, 1955
- * *Bestemmingsplannen gemeente Hengelo*

Oosterbeek, 1992

Stichting MIP-Gelderland
Oranjeweg 60
6861 BL OOSTERBEEK
tel. 085 - 336 326